

Javni prostor u nastajanju

PRIVREMENI SADRŽAJI KAO METODA ISTRAŽIVANJA JAVNIH PROSTORA

Prostorno i urbanističko planiranje, a time i planiranje javnih prostora izrazito je kompleksan proces koji u sebi objedinjuje i usuglašava brojne dionike i elemente prostora. Od osmišljavanja i definiranja prostorne ideje do njezine primjene i konačno realizacije potrebno je mnogo vremena i financijskih sredstava. No što ako se nakon cjelokupne procedure ustanovi kako su prostorne odluke bile djelomično ili sasvim pogrešne? Možemo li taj proces od planiranja do izvedbe obogatiti i poboljšati shvaćanjem privremenih sadržaja u javnim prostorima, osim njihove osnovne uloge, i kao metode istraživanja javnih prostora? Mogu li privremeni sadržaji dati dodatne bitne podatke u istraživačkom dijelu koji

prethodi planiranju prostora te mogu li oni biti međukorak između planiranja i izvedbe?

**BLANKA LEVAČIĆ,
SILVIJA PRANJIĆ**

Gledajući kroz povijest, naši su javni prostori, trgovi, ulice, parkovi većinu vremena služili svojoj primarnoj svrsi susreta ljudi, a sajmovi, svetkovine ili slični događaji privremeno bi mijenjali njihovo korištenje. U trenutku kad privremeni sadržaj postaje stalan, potrebno je propitati njegovu lokaciju te ako ona nije primjerena, tražiti adekvatno rješenje. Primjer takve dobre prakse jest izmještanje zagrebačkog sajmišta početkom 20. stoljeća iz centra u novo-planirani prostor sajmišta na današnjoj Heinzelovoj ulici te izmještanje zelenog placu na novoizgrađeni Dolac. Na taj je način glavni zagrebački trg ostao multifunkcionalan i prazan, otvoren svim svojim građanima, otvoren za nove privremene sadržaje.

ATELIER BOW-WOW: PROJEKT HÖHENRAUSCH, LINZ, 2011.; FOTO: SILVIJA PRANJIĆ

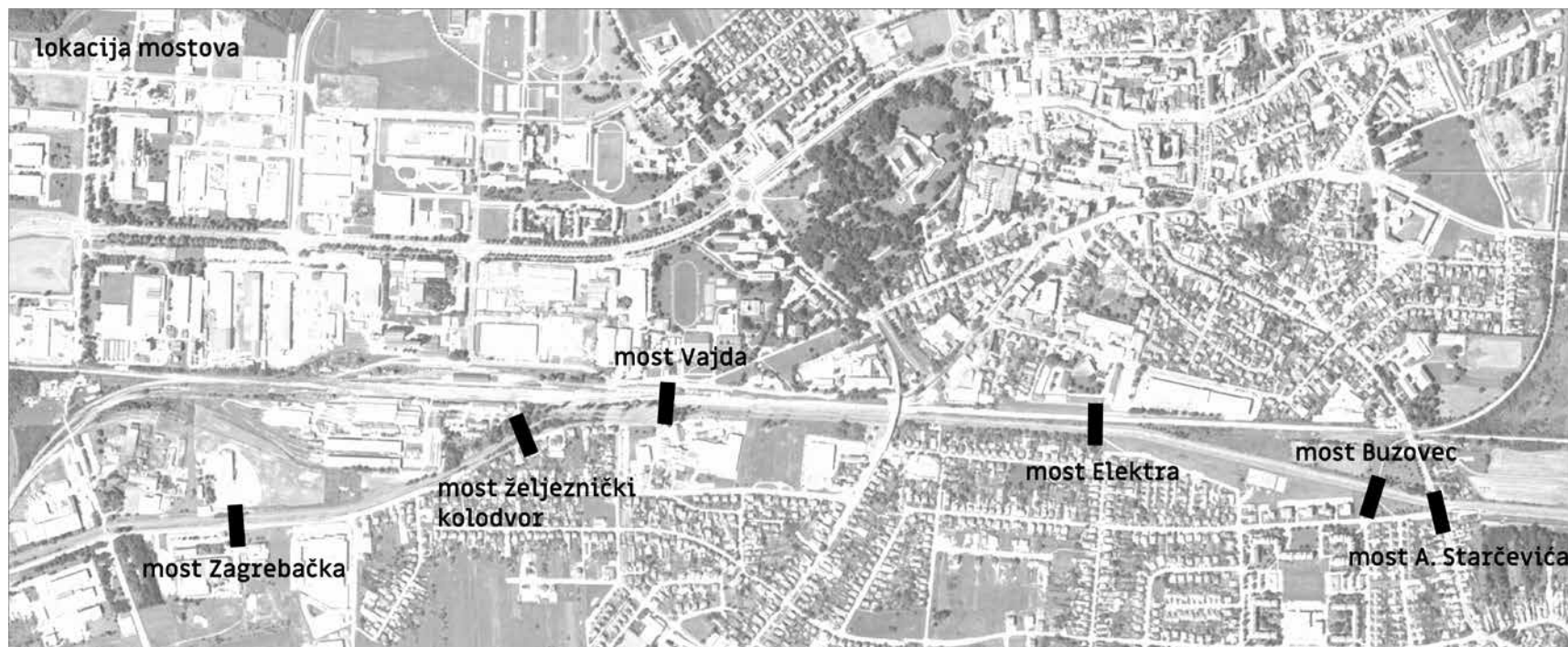
Danas svjedočimo pojavi sve većeg broja privremenih sadržaja koji se natječu u privlačenju naše pažnje: adventi, festivali hrane i pića, glazbeni koncerti, festivali ulične umjetnosti, smotre folkloru, svetkovine, sportske manifestacije. Upravo u toj hipertrofiji privremenih sadržaja više nego inače dolaze do izražaja problemi današnjih javnih prostora: prevelika gužva tijekom privremenih događaja ili tijekom turističke sezone i pustoš tijekom svakodnevnog korištenja ili izvan sezone; prezasićenost sadržajima privremenih događaja i nepostojanje sadržaja

PRIVREMENOST PRUŽA VELIKU SLOBODU ISTRAŽIVANJA, STOGA ČUDI ČESTA UNIFORMNOST SADRŽAJA, ESTETIKA I IDEJA, KOPIRANJE VEĆ VIĐENOG BEZ ADEKVATNOG PROMIŠLJANJA O RAZNOVRNIM KARAKTERISTIKAMA POJEDINOG PROSTORA

svakodnevnog korištenja; postepena metamorfoza privremenih sadržaja u stalne i preuzimanje javnog prostora; prevelika orijentiranost privremenih sadržaja prema turizmu, a zanemarivanje potreba lokalnog stanovništva; neravnomjerna dostupnost privremenih sadržaja

različitim društvenim skupinama. Unaprijed u potpunosti određeni i organizirani sadržaji, dizajniranost i *instagramičnost* prostora te višak istovremenih podražaja svih osjetila (glazba, svjetla, hrana i slično) stvaraju vibrantnost i energiju, no često dovode i do manjka slobode korištenja prostora.

Kao kod planiranja trajnih sadržaja, i privremene je sadržaje potrebno planirati odgovorno vodeći se motivima društvene jednakosti i inkluzije osjetljivijih društvenih skupina, poboljšanja kvalitete života, interesa naselja i regije, uz zadovolj

LABORATORIJ ARHITEKTURE: MOSTOVI NA TRNAVI, ČAKOVEC; FOTO: BLANKA LEVAČIĆ
OSLIKAVANJE MREŽASTIH PLATNA I NJIHOVO POSTAVLJANJE NA 6 MOSTOVA NA POTOKU TRNAVI SA SVRHOM
OGLAŠAVANJA PROJEKTA I POTICANJA STANOVNIKA NA RAZMIŠLJANJE O POTENCIJALIMA PROSTORA UZ TRNAVU
I MOGUĆEM DRUGAČIJEM OBLIKOVANJU MOSTOVA. INTERVENCIJA NASTAJE KAO REZULTAT TERENSKOG
ISTRAŽIVANJA ČAKOVCA GDJE SREDNJOŠKOLCI LONGITUDINALNI TOK TRNAVE KROZ GRAD DETEKTIRAJU KAO
MOGUĆI PROSTOR ŠETNICA, ZONA ODMORA I REKREACIJE, S TRIM STAZAMA, SPORTSKIM TERENIMA I PARKOVIMA.

ljavanje i usklađivanje javnih i privatnih interesa. Eksploatacija javnih prostora isključivo radi zarade pogrešan je put, što postaje očito, primjerice, na splitskom Peristilu gdje se u ljetnim večernjim satima veliki dio prostora okupira stolovima i jastucima kafića, a načelo javnog prostora kao svima dostupnog umanjuje se.

POTENCIJALI PRIVREMENIH SADRŽAJA U PLANIRANJU PROSTORA

Uočeni nedostaci nedovoljno promišljenog privremenog korištenja prostora ukazuju na potrebu aktivnijeg uključivanja arhitektonske struke u planiranje privremenih sadržaja, ali i rješavanja ovih pro-

blema u daljnjem dugotrajnijem planiranju prostora. Planiranjem na papiru ponekad je lako zapasti u zamku planiranja od nule ne uvažavajući i ne shvaćajući kompleksnost postojećeg stanja prostora. Suprotno tome, ostvarivanjem manjih privremenih intervencija može se ispitati postojeće stanje. Tražeći potencijal i ljepotu u postojećem, takvi sadržaji svojom privremenošću daju slobodu istraživanja.

POTENCIJAL 1. DETEKTIRANJE PROBLEMA

Smještajem privremenog sadržaja ispituju se i detektiraju prostorni problemi javnog prostora *in situ*. Problemi kao što su nedostatak zelenila, hlad, pitke vode mogu bi-

ti problemi koje stvara neprikladan privremeni sadržaj ili oni koje postojeći prostor već ima. U slučaju neprikladnosti privremenog sadržaja on se jednostavno izmješta na drugu lokaciju. No ako je problem utvrđen kao generalno prisutan, potrebno ga je u daljnjem planiranju riješiti, a privremeni sadržaji imaju moć takve probleme nakratko otkloniti i sugerirati rješenje. Primjerice, dodavanjem stabala ili sjenila za vrijeme događaja problem nedostatka hladna nakratko nestaje.

POTENCIJAL 2. AKTIVIRANJE PROSTORA

Najčešće se privremeni sadržaji, pogotovo sezonske manifestacije, organiziraju u prostorima koji su i bez dodatnih sadržaja funkcionalni i živi (glavni gradski trgovi, pješačke zone), no upravo je radi rasterećenja centra grada, poticanja raznolikosti

i policentričnosti potrebno razmisliti o drugačijem pristupu. Ciljanim odabirom napuštenih i neuređenih prostora privremeni sadržaji mogu poslužiti kao metoda njihova aktiviranja te osvještavanja lokalne vlasti i šire javnosti o potencijalima transformacije prostora. Takav pristup prakticiran je Međunarodnim festivalom dizajna *Dan D* koji se održao u napuštenom kompleksu stare klaonice u Heinzelovoj ulici te prostoru stare vojne bolnice na križanju Bauerove i Vlaške ulice u Zagrebu. Dobar primjer je i godišnja izložba Udruženja hrvatskih arhitekata održana u zgradi Ivexa u Rijeci.

POTENCIJAL 3. ISTRAŽIVANJE JEDAN NAPREMA JEDAN

Privremeni sadržaji pružaju mogućnost da se u kratkom roku sagleda prostor na drugačiji način, da se istražuju i ispituju raznovrsni načini korištenja, a upravo zato što nisu trajni, velikodušnije toleriraju pogreške koje se mogu lako i jeftino otkloniti. Uobičajeni alati arhitektonskog istraživanja prostora na papiru (scheme, skice, dijagrami) i kroz modele proširuju se i na mjerilo jedan naprema jedan na stvarni prostor i stvarni život. Vrlo uspješan i posjećen projekt HÖHENRAUSCH već gotovo cijelo desetljeće, a svake godine s drugom temom, privremeno transformira krovove zgrada centra Linza u prostore umjetničkih instalacija koje neočekivanim sadržajima i oblikovanjem propituju što sve krovovi zgrada mogu biti, a svim posjetiteljima pružaju novu perspektivu i nove vizure doživljaja centra grada.

POTENCIJAL 4. UKLJUČIVANJE I OSVJEŠTAVANJE LOKALNOG STANOVNIŠTVA

Važnost i potencijali javnih prostora grada nedovoljno su prezentirani u javnosti, stoga je svijest lokalnog stanovništva o njima na relativno niskoj razini. U takvoj situaciji lokalno stanovništvo biva isključeno iz sudjelovanja u prostornim odlukama o javnim prostorima njihova grada, a često bi upravo aktivni i angažirani građani mogli poslužiti kao dodatan korektiv loših prostornih odluka. Važnost uključivanja i osvještavanja lokalnog stanovništva naglašavala je aktivistica Jane Jacobs, a naglašavaju je i suvremeni pokreti *placemakinga*. Krećući od te ideje, projekt *Laboratorij arhitekture* u Čakovcu, koji su provodili Udruženje arhitekata Međimurja i Grad Čakovec, prepoznao je privremene sadržaje kao alat edukacije građana, naročito mladih. Mladi, pritom, pod vodstvom tima arhitekata, dizajnera, profesora i majstora sudjeluju u analizi Čakovca, predlažu lokacije, osmišljavaju prostorne intervencije te sudjeluju u njihovoj izvedbi. Takvim uključivanjem u sve faze stvaranja prostora, od ideje do izvedbe, razvija se kritički stav i saznanje da se aktivnim djelovanjem može biti dio vidljivih prostornih promjena.

POTENCIJAL 5. LOKALNO I JEDINSTVENO

Paralelno sa sve većom produkcijom privremenih sadržaja pojavljuje se problem njihove sadržajne generičnosti, ali i generičnosti u oblikovanju inventara (štandovi, rasvjeta, prostori za sjedenje) te neprikladnosti prostoru koji zauzimaju (npr. predimenzionirani i neprikladni šatori). Smještajući se u javni prostor, svaki privremeni sadržaj dobiva svoju scenogra-

SVJEDOČIMO POJAVI SVE VEĆEG BROJA PRIVREMENIH SADRŽAJA KOJI SE NATJEČU U PRIVLAČENJU NAŠE PAŽNJE TE UPRAVO U TOJ HIPERTROFIJI PRIVREMENIH SADRŽAJA DOLAZE DO IZRAŽAJA PROBLEMI DANAŠNJIH JAVNIH PROSTORA

Love Parade je Berlin, a Berlin je *Love Parade*. Učeći iz dobrih primjera, potrebno je dalje inzistirati na privremenim sadržajima koji će razvijati suvremene i originalne sadržaje kako bi se profilirali u element prepoznatljivosti i novog identiteta nekog mjesta, ali isto tako i na onim privremenim sadržajima koji podržavaju i osnažuju već postojeću bogatu lokalnu kulturu, npr. kroz autohtone plesove, glazbu, hranu i slično.

POTENCIJAL 6. PROŠIRENJE PJEŠAČKIH ZONA

Povijesno, urbanistički, kulturno i gospodarski najvažniji požeški trg, Trg Svetog Trojstva, razvio se uz važnu prometnu vezu istok-zapad, a upravo se od svoje prometne uloge ni do danas nije uspio odmaknuti. Danas funkcionira kao veliki ljevčasti otok ispunjen parkiralištima, koji je sa svih strana kolnim prometom odsječen od reprezentativnih pročelja. Problematika parkirališta i kolnog prometa na glavnom požeškom trgu nakratko nestaje uslijed velikih privremenih događa-

fiju: izgrađene i neizgrađene strukture koje ga omeđuju i koje postaju dio njega. Slika berlinskog *Love Paradea* nezamisliva je bez nepregledne mase ljudi okupljene oko Stupa pobjede, okružene zelenim nakupinama Tiergartena:

LABORATORIJ ARHITEKTURE: MOSTOVI NA TRNAVI, ČAKOVEC; FOTO: BLANKA LEVAČIĆ

ja kakav je primjerice festival *Zlatne žice Slavonije*: parkiralište se transformira u trg na kojem se odvija festival, a zatvaranjem prometa trg se povezuje s pješaćkom zonom. Dok Trg Svetog Trojstva čeka svoje prometno i arhitektonsko-urbanističko rješenje, koje bi navedene a svima vidljive probleme uspjelo savladati i pomiriti, upravo bi se privremenim sadržajima moglo intenzivnije istražiti prostor.

POTENCIJAL 7. DOPUNJAVANJE PRIMARNIH SADRŽAJA / MULTIFUNKCIONALNOST

Veliki broj javnih prostora koristi se monofunkcionalno. Dok kod nekih od njih postoji stalna dinamika korištenja i velika posjećenost, postoje i oni koji su u različitim dijelovima dana (jutro-večer) ili godišnjim dobima (ljet-zima) izrazito različito posjećeni. Pravilnim detektiranjem i

prikladnim izborom privremenih sadržaja takvi se prostori mogu sadržajno dopuniti. Saznanje kako je većina tržnica u popodnevnim i večernjim satima bez sadržaja dovelo je do pokretanja projekta *Plac mljac – Ljeto na Trešnjevačkom placu*. Trešnjevački plac se tijekom trajanja ovog ljetnog festivala noću transformira u prostor druženja, glazbe i koncerata, ali na kojem se, kao i u jutarnjim satima, može obaviti i kupovina hrane. Uz živopisnost koju ova tržnica posjeduje, dodatni razlog izbora Trešnjevačkog placu bila je želja za dislociranjem turističkih sadržaja izvan centra Zagreba te demonstracija da atraktivni i zanimljivi sadržaji imaju svoju publiku i u stambenim naseljima.

Često se prilikom održavanja privremenih sadržaja zanemaruju i ne rješavaju osnovni funkcionalni i prostorni zahtjevi

TRG SVETOG TROJSTVA, POŽEGA; FOTO: SILVIJA PRANJIĆ; PROBLEMATIKA PARKIRALIŠTA NA GLAVNOM POŽEŠKOM TRGU NAKRATKO NESTAJE PRILIKOM PRIVREMENIH MANIFESTACIJA

poput jasnih smjerova kretanja pješaka, dovoljne širine putova, dovoljnog broja sanitarija, pristupa interventnih i dostavnih vozila. Više pažnje daje se ukrašavanju prostora, stvaranju spektakla. Naravno, potrebno je stvoriti kvalitetan ugodaj, no nikako ignorirati osnovne zahtjeve prostora prilikom okupljanja većeg broja ljudi. Uz nužnost ostvarenja osnovnih funkcionalnih zahtjeva, privremenost i dalje pruža veliku slobodu istraživanja, stoga čudi česta uniformnost sadržaja, estetika i ideja, kopiranje već viđenog bez adekvatnog promišljanja o raznovrsnim karakteristikama pojedinog

NUŽAN JE OPREZ DA PLANIRANJE PRIVREMENIH SADRŽAJA NE POSTANE ZAMJENA ILI IZGOVOR UMANJENJA VAŽNOSTI SVE-OBUHVAATNOG KVALITETNOG PROSTORNOG PLANIRANJA I JASNIH POLITIKA JAVNIH PROSTORA

prostora, kulture, klime i potreba građana. Naime, svaki će loše osmišljeni privremeni sadržaj za vrijeme svog trajanja oduzeti građanima javni prostor, dok će ga svaki dobro osmišljeni privremeni sadržaj višestruko obogatiti i oplemeniti u korist svih. Zanemarivanje, neuređivanje javnog prostora te umanjivanje njegove vrijednosti i značaja nije novost. Ono što često slijedi jest promjena namjene prostora iz, primjerice, javnih zelenih površina, prostora sporta i rekreacije u stambenu ili trgovačku namjenu te prodaja javnog zemljišta privatnim investitorima. Privremeni sadržaji mogu poslužiti kao jedan od alata borbe protiv takvih pokušaja smanjivanja površina javnih prostora. U knjizi *Projekt Zagreb* (E. Blau, I. Rupnik) opisuje se nastanak zagrebačke zelene potkove, pri čemu je prikazano kako je Milan Lenuci upravo privremenim sadržajima poput kliczališta, tenisa i sajmovia *rezervirao* prostor zelene potkove za javno korištenje te formirao mišljenje građana o tom prostoru kao javnom. Jasan je to primjer kako privremeni sadržaji inventivnim i mudrim

korištenjem mogu biti itekako koristan alat u prostornom planiranju, formiranju javnog mišljenja te stvaranju i očuvanju javnog prostora. Uključivanje različitih dionika kao što su arhitekti, građani, turističke zajednice i lokalni političari te njihova neposrednija suradnja u osmišljavanju privremenih sadržaja daje snažan doprinos ostvarenju bogatstva i kvalitete korištenja javnih prostora. Iskustvo stečeno sudjelovanjem u organizaciji privremenih sadržaja nije samo temelj bolje organizacije budućih događaja, već je pomoć i nadopuna dugoročnijim prostornim odlukama. No nužan je oprez kako planiranje privremenih sadržaja ne bi postalo zamjena ili izgovor umanjivanja važnosti sveobuhvatnog kvalitetnog prostornog planiranja i jasnih politika javnih prostora. Navedeni potencijali i primjeri dokaz su da

je shvaćanje privremenih sadržaja kao metode istraživanja javnih prostora primjenjivo u svim fazama, od detektiranja postojećih problema i potreba lokalnog stanovništva, ispitivanja mogućih načina korištenja prostora do zaštite postojećih i stvaranja novih javnih prostora. Stoga je korisno i inspirativno, osim njihove osnovne uloge društvenog događaja, intenzivnije koristiti i drugu ulogu privremenih sadržaja, a to je uloga istraživača javnih prostora. ■

PLAC MLJAC, ZAGREB; FOTO: MARKO PLETIKOSA

